

Öt évig szünetelt a vita. Most újból nyilatkozott Alszeghy s *Tornyos Péter* szövegének betűhív lenyomata elé csatolt értekezésében kijelenti: »el kell ismernünk, hogy a *Fenhéjázó* és *Tornyos Péter* azonos forrásból került, hogy Illei *lehetett* amannak is az adaptálója, de viszont elvárjuk, hogy elismertessék az is, hogy e lehetőség valószínűvételére *semmi bizonyítékunk nincs*«. (R. M. K. 33. köt. 13. l.) Alszeghy ezúttal tovább vitte a kutatást. Új megállapításai a következők: Molière *Fenhéjázójának* ma három kéziratoss példánya ismeretes. Egyik az 1759—65. közötti időből való gyulafehérvári; másik az 1769-ből való egri; harmadik a kantai minorita-rend iskoladrámái között, 1774 körüli kézírásban maradt *Stolander* című. »*Stolander* — írja Alszeghy (i. m. 15. l.) — Molière darabjának önálló iskolai adaptációja és ha valamelyik *Fenhéjázót* Illei művének kellene mondanunk, legtöbb joggal a *Stolandert* mondhatnók.« Ha elfogadjuk Alszeghy megállapítását, úgy Tornyos Péter keletkezésének idejét 1773 előttre kell tennünk. Ugyanis az említett kantai kéziratoss kötetben megtalálható *Tornyos Péter* is, szöveg alatt a másoló nevével. Ez a másoló — Jancsó Ferencz — 1774-ben *Kincses Naso fősvény ember* című komédiát írt, a melynek személyei között »Tornyos Pál«, »Ventifak Gerebontziás diák, Ebhendi, Petymeges Mihály szolgája« szerepelnek. A személyek egyezését csak úgy érthetjük, ha fölteszszük, hogy Jancsó 1774-ben már ismerte Illei Tornyos Péterét.

Ekként egészítette ki Alszeghy kutatása Graggerét. Most, hogy *Tornyos Péter* szövege könnyen hozzáférhetővé lett, irodalomtörténetírásunk új feladat elvégzése elé került. Meg kell állapítani e komédiáról azt, a mi annak legszebb sajátossága: humorát. Stílusának magyarságát össze kell vetni kortársainak stílusával. Mindenekelőtt pedig arra kell rámutatni, hogy *Tornyos Péter* az első igazi magyar népszínmű, a kezdetlegességnek minden fogyatkozásával, de a kezdet sokatigéréseivel. Hiszen Tornyos, a garabonciás diák, s a hűtlen szolga a következő század népies irodalmának állandó alakjai lesznek. Aztán Illeinek drámaírótehetségét is új megvilágításba kell helyezni. Ő nem volt csupán compiler; forrását nem *csak* magyarosította, hanem a francia komédiából minden ízében magyaros bohózatot készített.

DR. BORBÉLY ISTVÁN.

Kardos Lajos: Arany János Bolond Istókja. Irodalomtörténeti tanulmány. Debreczen, 1914. 8-r. 148 l. Ára 3 korona.

Az Arany műveit tárgyaló, még mindig hiányos irodalomban figyelemreméltó kísérlet Kardos Lajos monographiája. Egyrészt olyan műhöz fordult, melyet a kutatás még nem aknázott ki, jöllehet az subjektív vonatkozásaival kedves feladatnak mutatkozott; másrészt olyan munkát végzett, mely a Bolond Istók méltatásában alapvető marad, mert tárgyát sok tekintetben kimerítette. Az előbbi nem a szerző érdeme: a thema egyetemi pályakérdés volt. A sike-

rült megoldás azonban Kardost dicséri. A dolgozat, első önálló munkája, formailag szaggatott. Szervi egység nincsen benne, s arányosságához is szó fér. De mint elsősorban *philologiai* irányú munka, pontos, megbízható adatokkal világítja meg a felmerülő problémákat. Négy része közül az első a mű külső történetét állapítja meg; nagy szorgalommal összehordott és éles figyelemmel csoportosított adatai, melyek különösen reá vallanak a képzett philologusra, hitelesen megállapítják a *Bolond Istók* keletkezésének körülményeit. Az egyes változatok összehasonlításából a helyes szöveget is megállapítja több érdekes esetben. A harmadik és negyedik rész a mű forrásaival foglalkozik. A byroni hatást részletesen is kimutatja, de megállapítja, hogy a Byron költészetéért való lelkesedés (melyet Arany Lászlóval együtt Arany életviszonyainak tulajdonít) részt kér a concepsióból is. Az *Apostol* s vele Petőfi hatásáról volt szó már ezelőtt is, de megfogható formában Kardos állapítja meg, hogy az egész I. ének meséjének főszála Sylvester történetét követi. Ismeretes, hogy ez irodalmi hatásokon kívül — s ennek bizonyítása volt az egyetemi pályakérdés is — Arany élete a költemény főforrása. Az életrajzi elemek szorgos kutatása szerzőnket önmagukban is becses eredményekhez vezetett: Arany életrajzához, különösen debreczeni diákéveihez, szolgáthatott új adatokat. Az I. énekben tudvalevőleg kevesebb az élményi elem; a II. ének elemzése annál több önálló kutatásra készítette a szerzőt, s a már említetten kívül Arany színészpályájáról is sok mondanivalója akadt.

A kötetnek kétségtelen gyengéje a laza szerkezeten kívül, mely a becses mondanivalók elrendezésében is mutatkozik, a második rész, melyben esztétikai jellemzést akart adni. Úgy véljük, e részlet a mű befejezése kellett volna legyen; az elemző munka, a kutató eljárás eredményei után a szintetikus és értékmegállapító befejezés; az utóbbi rövid formában meg is van illő helyén, de ugyanott foglalkozik a *Bolond Istók* verselésével is, a mi az esztétikai méltatás fejezetébe tartozott volna, ez utóbbi maga pedig tisztán a concepsióban mutatkozó byroni hatás kedvéért, a mű velejébe, a forráskutató rész elé került. Ezenfelül hiányos is: a *Bolond Istóknak* csupán humorával és fogalmazásával foglalkozik. E rész még, éppen Kardostól, kidolgozásra vár. Akkor elérte célját: a *Bolond Istóknak* teljes és összefoglaló monographiájával adta annak méltatását. De ez összetevő rész nélkül is teljes apparattussal kimerítette a feladat philologiai részét s ezzel alapvető munkát végzett.

KEREKES EMIL.

HELYREIGAZÍTÁS.

Az *Irodalomtörténeli Közlemények* legutolsó számában Alszeghy Zsolt ismertette a magyar romantikus drámáról szóló könyvemet. Kifogásolja benne a Molière-ről szóló leszűjtő ítéletet. Sietek kijelenteni, hogy tisztelt bírálóm e helyen félreértett, mert én ott Obernyik Károly ítéletét közlöm Molière-ről. A fogalmazás nem szabatos volta vagy az interpunctio — beismerem — olyan, hogy e hely csakugyan félreérthető.

Vértesy Jenő.